

Богдана БОЙКО

Про стару, але модну КОМЕДІЮ

Валерія Заклунна у виставі
"З вами небезпечно мати справу..."
Фото В.Марущенка

Від часу написання - 1975 року - "Старомодна комедія" О.Арбузова постійно йде у театрах, причому твором спершу зацікавилися за кордоном, а вже потім у нас.

Пригадаймо початок цієї зворушливої та невмирущої історії: на шостий день свого перебування на курорті Лідія Василівна постала перед очима Родіона Миколайовича, головного лікаря санаторію. Зустрілися Він і Вона...

І от сьогодні на сцені театру російської драми імені Лесі Українки - Лідія Василівна і Родіон Миколайович - Валерія Заклунна і Юрій Мажуга. Вистава режисера Ірини Барковської має назву "З вами небезпечно мати справу..."

Актори опиняються в обстановці, яка нагадує дитячий ігровий майданчик. Надувний м'яч перелітає з долонь літньої жінки невеликого зросту до рук повно-

видого чоловіка. Піщаний замок на авансцені, згодом повітряні кульки, парасолька, наче взята з ілюстрації до казки про Оле-Лукойе, ляльки П'єро та Коломбіни - такі атрибути цієї вистави (художник-постановник С.Петровський). Столик у кафе, за яким проводять час персонажі, є водночас і каруселлю, а чалма на голові Лідії Василівни нагадує традиційний аксесуар фокусника.

У виставі розвинена й доведена до умовності тема фаху героїні, котра працює у цирку: байдуже ким - актрисою чи касиркою. Обое дійових осіб поводяться легковажно.

В Арбузова Родіон Миколайович дуже солідний чоловік і, читаючи, цікаво стежити саме за тим, як Лідія Василівна збиває з нього надмірну серйозність. А спостерігаючи за

поведінкою лікаря у виставі, ми бачимо, що йому властиве тяжіння до гри не менше, ніж ексцентричній товаришці Жербер. Якщо у п'єсі Родіон Миколайович - людина справді вольова, то у виставі він, залишившись на самоті, із невимушеною поблажливостю до себе дістає цигарку зі схованки, наперед смакуючи насолоду, хоча щойно казав про шкідливість паління. Серйозність характеру замінює добродушність поведінки, наголос робиться на м'якосердості Родіона Миколайовича, котрий не те що підпадає під вплив жіночих витівок, а просто не має потреби чинити їм опір. Сварка тут - швидше розвага, ніж наслідок розбіжності у поглядах.

Лідія Василівна у виконанні Валерії Заклунної в сцені знайомства демонструє певну дивакуватість, чим і привертає увагу. Вона виголошує зауваження стосовно непра-

**Юрій Мажуга у виставі
"З вами небезпечно мати
справу..." за п'єсою О.Арбузова
"Старомодна комедія".
Фото І.Сомової.**

вильності усталених норм трохи вередливо, з деяким безцеремонним кокетством. І, мабуть, Родіонові Миколайовичу, незважаючи на його позицію відповідального працівника медицини, імпонує фраза Лідії Василівни про те, що "порядок вигадують ті, кому нема чого робити". Проте він сприймає її дещо упереджено, немов якесь незрозуміле, майже ілюзорне створіння. Втім, коли Родіон Миколайович під враженням від концерту, заговорив із Лідією Василівною, то відчув близьку людину, яка поділяє його настрій. Однак раптова схвилюваність і надмірна емоційність супутниці виявилися загрозливими для здоров'я: Родіона Миколайовича спіткав серцевий напад. Відкинуто вбік парасольку старовинного зразка, лунає потойбічний голос під супровід нічної грози. Та все минулося, зрештою, щасливо, мов небезпечний цирковий трюк.

Однак Родіон Миколайович опинився після тієї прогулянки у лікарні. Там його і відвідала Лідія Василівна. За п'єсою кульмінаційний момент у цій сцені припадає на розповідь жінки про свого загиблого сина, причому вона починає його згадувати начебто

мимоволі, плавно перейшовши до розповіді від спогадів, пов'язаних з першим чоловіком - "дурнем Снежинським", які так шокували Родіона Миколайовича.

У виставі Лідія Василівна Валерії Заклунної під час монологу вдається до, так би мовити, підручних засобів: двох ляльок, якими жестикулює, супроводжуючи власні слова. З одного боку це виправдано, адже іграшки нагадують дитинство сина (може, колись вона так само гралася із хлопчиком у "домашній театр"). Але, з іншого боку, такий підхід спрощує психологічне навантаження епізоду, бо коли йдеться про втрачену близьку людину, навряд чи доцільно переводити подробиці особистих стосунків у примітивний візуальний ряд, розігруючи типову лялькову інтермедію.

Мабуть, поняття пам'яті - одне з найважливіших і найфункціональніших у "Старомодній комедії". Звичайно, спогади викликають у персонажів набагато частіше сум, аніж веселощі, але ностальгія не стоїть на заваді ані їхній ефектній поведінці, ані святковій насолоді, протиставленій буденності існування.

І хоча строк перебування Лідії Василівни в санаторії завершився, Родіон Миколайович, розшукавши свою знайому, котра зібралася в дорогу, пропонує їй погостювати декілька днів у нього. Спершу вона ніяковіє, та, зрештою, долає свої вагання й залишається. Але "подовження курорту" теж швидко наблизилося до кінця. І от - прощальна вечір, під час якої персонажі намагаються поводитись навіть дещо офіційно, аби приховати хвилювання. Однак стихійність проривається у впорядковану атмосферу застілля. Балансуючи, несе героїня Валерії Заклунної келихи з вином. І відчуття напруження поволі зникає. Та треба їхати...

І вона виходить з його дому. А потім наче питає себе: навіщо? І, зрозумівши, що нема потреби нищити власне щастя, Лідія Ва-

силівна повертається, чому безмежно радий Родіон Миколайович.

Взагалі-то, за даної сценічної інтерпретації не так просто визначити, в кого з персонажів більше фантазії, адже саме Родіон Миколайович виконує численні вставки пісень на цирково-балаганну тематику. Номери ці, завдяки акторській чарівливості Юрія Мажуги, зворушують глядача, проте навряд чи варто було замінити ними цілі уривки драматургічного матеріалу, оскільки тема "а-ля Вертинський" випадає з контексту арбузівської п'єси, бо в Арбузова цирк - веселе мистецтво, котре має вивести зі стану заціпеніння, викликати шире захоплення, тобто несе життєрадісну функцію, що й виражено пісенькою про цирк на слова Белли Ахмадуліної, яку співає Лідія Василівна (єдиний цирковий номер, вказаний у п'єсі). Є й тут певний смуток, але він досить легкий і обнадійливий для почуття.

Зрештою, оптимізму виставі не бракує. Так, у фінальній сцені Лідія Василівна Валерії Заклунної, жонглюючи яблуками, котрі вельми полюбляє її міфічний колишній чоловік, вносить до кімнати Родіона Миколайовича справжню святковість. І кидає йому один плід. А він, приймаючи яблуко, перебирається на клоуна. Вона - у такому ж вбранні. Останні її слова у виставі: "А знаєш, тобі личить!"

В Арбузова цієї репліки немає, як і сцени з переодяганнями. Це додаток режисера Ірини Барковської, її версія стосунків старомодних і сьогоденних Адама і Єви, які, незважаючи на солідний вік, вибігають на поклони до глядачів зі справжнім натхненням... Таким чином втілюється мрія про щасливе життя, хоча б під старість. Безперечно, реакція залу вельми доброзичлива, бо завжди приємно побачити перемогу бажання над обставинами. Але чи не згладжується тут конфлікт, саме долання перепон?

До афіші театру російської дра-

ми імені Лесі Українки винесено репліку Родіона Миколайовича на адресу Лідії Василівни: "З вами небезпечно мати справу..." Мабуть, небезпека ця нікого не здатна відлякати, бо сам герой від початку пристосований до будь-якої екстравагантності, в нього нема необхідності боротися з власною натурою, щоб порозумітися із безпосередньою жінкою.

Треба сказати, що Юрій Мажуга створює образ, який викликає симпатію і, навіть, розчулення.

Але, змінюючи авторські умови гри, тобто знищуючи відмінності темпераментів і характерів дійових осіб, чи не руйнує режисер драматургію у своїй виставі?

В постановці у театрі російської драми ім.Лесі Українки персонажі стають начебто учасниками атракціону, бо, по суті, не замислюючись, піддаються збігові обставин, який виявляється для них сприятливим: такий собі необтяжливий цирковий оберт, приємний поворот у долі приготувала для них режисер Ірина Барковська.

Арбузов же виявляє щемливу близькість двох цих людей саме попри їхню несхожість. Первозданна "Старомодна комедія" - комедія характерів. Тоді як вистава "З вами небезпечно мати справу..." у театрі російської драми ім. Лесі Українки у виконанні Валерії Заклунної та Юрія Мажуги - тільки приємне для ока і заспокійливе, попри свою назву і блискучий антураж, видовище, яке передбачає гру в піддавки між природно артистичними натурами - цирк для двох. Чому ж режисер вдається до іншої, аж ніяк не передбачуваної автором стилістики?

Може, це данина часові? Так, нашому, м'яко кажучи, невеселому часу, коли хочеться не переобтяжувати глядачів надмірним психологізмом, а подарувати їм легке і майже безтурботне видовище. Тільки ж чи варто було вибирати саме цю річ Арбузова?

Не виключено, що над режисером тяжіла просто-таки феноменальна як для сучасної п'єси

сценічна історія "Старомодної комедії", котра без применшення триумфально пройшла на кращих світових сценах. І постановники, і виконавці (особливо жіночої ролі) отримали силу-силенну найпрестижніших нагород. Назву лише декотрі: 1977 року за постановку в театрі "Комедія де шанз Елізе" Іву Бюро була присуджена традиційна премія Доменіка за кращу постановку театрального сезону у Франції; 1979 року Кончиті Монтес присуджена премія за краще виконання жіночої ролі в Іспанії (театр ім.Вільє); 1980 року режисер Уно Дзикуті поставив цю п'єсу в Токіо й отримав премію "Кінокунія" за кращу режисуру... Список можна продовжувати. І назва твору, до речі, змінювалася частенько: "Пароплав до Лієпаї", "Ви перекидаєтесь?", "Зустріч з осінню"... Звісно, знаючи все це, хотілося створити щось своє. Та навіть ті скупі матеріали про найпомітніші постановки "Старомодної комедії", які є в нашому розпорядженні, дають можливість зрозуміти, що творці тих вистав, додаючи своєї фарби, діяли в межах психологічних установок драматурга. Отже, в нашому випадку постановник не змагається з авторитетними попередниками, а мовби відходить убік, пояснюючи: це інший жанр і судіть мене за тими законами, які я сам для себе визначив.

Що ж, якщо судити за цими законами, то все гаразд. Вистава дає глядачам неабиякий емоційний заряд, супроводжується оплесками. І хай така вистава свою функцію виконує, хай живе довго і щасливо.

За великим же рахунком, тут, гадаю, варто поспівчувати Валерії Заклунній та Юрію Мажугі. Адже не часто в пору акторської зрілості трапляється такий матеріал. Їм було під силу гідно подолати всі розставлені Арбузовим психологічні бар'єри, їм, виконавцям найвищого рівня, до снаги було переконливо виправдати найпарадоксальніші сюжетні повороти. Та, на жаль, планку свідомо не було піднято на належну висоту.

УГОРСЬКИЙ ЖУРНАЛ ВІДГУКНУВСЯ НА ВИСТАВУ КИЯН

Якби мені довелося обрати одну виставу з програми фестивалю - принаймні, з тієї частини, яку я бачив, - я, безперечно, вказав би постановку "Годо" А.Заманської (Київський експериментальний театр НаУКМА). Спостерігаючи за грою акторів А.Петрова (Естрагон) та Я.Чорненького (Владімір), вже за перші 5 хвилин я зрозумів, що бачу не лише найкращу постановку "Годо", але і найкращу інсценізацію Беккета з усіх, які мені відомі. Після закінчення вистави Григорій Гладій, що сидів поруч мене, сказав точно те саме. Г.Гладій довгий час був актором у трупі Анатолія Васильєва, він також виконав одну з головних ролей у фільмі Золтана Камонді, а протягом останніх шести років живе й працює в Канаді. У Львові він проводив тренінги за власною методою на основі системи Гротовського.

Я постійно відчував, що слова Беккета є для київських акторів зовсім не абсурдними, а абсолютно реальними. Для мене їхня гра була надзвичайно сильним бажанням не зникнути, залишитися живими. На сцені я бачив таку саму живу енергію, як і на вулицях, вокзалах. До того лише двічі в житті я мав нагоду відчувати зі сцени енергію такої сили. Таке виконання не збіднило поетичності тексту, навпаки, мова вистави - суміш заїкання, прискореного ритму діалогу та імпровізації перетворила відомий прозовий літературний текст на зразок поезії, що звучить.

"Ellen feny", №1, 1997р.

Фрагмент статті Варшегі Тібора "Коли в українцеві пробуджується запорожець".